

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 2708-3365

№ 2 (93)

Нұр-Сұлтан
2021

Редакциялық алқа:

А. Мұхамедиұлы,	өнертану докторы, профессор (алқа төрағасы)
Асанканов А.А.,	тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Қырғызстан).
Әбдуақап Қара,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Түркия).
Бороффка Н.,	археология докторы, профессор (Германия).
Бейсенов А.З.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Ибадуллаева З.Ө.,	тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Қазақстан).
Ибраева А.Г.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Ұлттық Жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі (Қазақстан).
Касеналин А.Е.,	PhD докторы (Қазақстан).
Купаева А.Қ.,	PhD докторы (Қазақстан).
Қартаева Т.Е.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Малдыбаева Р.К.,	өнертану кандидаты (Қазақстан).
Мұқтар Ә.Қ.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Нұразхан А.Ш.,	педагогика ғылымдарының кандидаты, ҚР Көркемөнер академиясының академигі (Қазақстан).
Оңғар А.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Самашев З.С.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Төлеубаев Ә.Т.,	тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Смағұлов О.С.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы (Қазақстан).
Таймағамбетов Ж.Қ.,	ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан).
Үмітқалиев Ұ.Ұ.,	тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан).
Шамильоглу Ю.,	Висконсин университетінің профессоры (АҚШ).

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Қазақстанның киелі жерлері

Мұқтар Ә.Қ. Алтынордалық Сарайшық ортағасырлық тарихи деректерде 4

Бөкей Ордасына – 220 жыл

Ғиззатов С.М. Бөкей Ордасының тарихи тұлғалары және олардың атқарған қоғамдық-саяси қызметтері 10

Археология

Моллақанағатұлы С. Маңғыстаудан табылған «Диуани хикмет» қолжазбасы 17

Шағирбаев М.С., Сорокин Д., Казизов Е.С., Морыксин Д.В., Бычков В.С. Исследования остеологических материалов с городища Шымкент (2019-2020 гг.) 23

Аймұхамбет Ж.Ә. Шырайлы қаланың шынайы әпсаналары 47

Алаш тарихы

Сайлаубай Е.Е., Рахметуллин Е. Шыңғыстау өңірінен шыққан қазақ байларының меценаттық қызметі мен тағдыры 55

Филология

Хамзин М. Ақын Дия қажы Ахметұлы шығармашылығы: таным және тәлім аясындағы ой-толғамдар 73

Айтмұхамбетова Б.А. «Призовой слиток на казахской поэтической ниве!» 80

Асанов Қ.Д. Сөз өнерінің насихатшылық сипаты 97

Кәріпбаев Ж.Т. Жүсіпбек Шайхисламұлының «Жүсіп-Зылиха» тақырыбындағы назирасы 104

Этнография

Жәкішева З.С. Дара тұлға 121

Жүнісқанов Е.Б. Қазақтың құсбегілік өнері 134

Музей ісі

Ахметова С.М. Қасиетті құранның поэтикалық аудармасы 140

Мәдениеттану

Мырзахметов А.Ә. Архетип және көркем шығармашылықтағы «түпсана» 145

CONTENTS

Sacred places of Kazakhstan

Mukhtar A.K. Sarayshyk the time of the golden horde in medieval historical sources 4

Bukeevskaya Horde - 220 years

Gizzatov S.M. Historical figures of the Bokey horde and their socio-political activities 10

Archeology

Mollakanagatuly S. Manuscript of «Diwani hikmet» found in Mangystau 17

Shagirbayev M. S., Sorokin D., Kazizov E. S., Moryksin D.V., Bychkov V.S. Research of osteological materials from the medieval settlement of Shymkent (2019-2020) 23

Aimuhambet J.A. Genuine legends of a beautiful city 47

Alash's story

Sailaubai E.E., Rakhmetullin E. Medical activities and the fate of the kazakh riches, emitters from the region of Chingistau 55

Philology

Khamzin M. Creativity of akyn Dia kazhy Ahmetovich: thoughts in the field of knowledge and education 73

Aitmuhanbetova B.A. Golden Zhamby in Kazakh poetry or A new look at the heritage of Zhambyl 80

Asanov K.D. Information and propaganda character of oratory 97

Karipbaev J.T. Tale by Zhusupbek Shaykhislamula on the topic «Yusup-Zylikha» 104

Ethnography

Jakisheva Z.S. Unique personality 121

Zhuniskanov E. B. The art of domestication birds of prey 134

Museum business

Akhmetova S.M. The poetic translation of the holy quran 140

Cultural studies

Mirzakhmetov A.A. Archetype and «subconsciousness» in artistic creativity 145

МРНТИ 03.09.25

Моллақанағатұлы С.
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
e-mail: mollakanagatuly@gmail.com

МАҢҒЫСТАУДАН ТАБЫЛҒАН «ДИУАНИ ХИКМЕТ» ҚОЛЖАЗБАСЫ¹

Маңғыстау өңірінің тарихы тереңде. Әр түрлі кезеңдерде көптеген тайпалардың қонысы болған. Қасиетті жерлер өте көп. Соның ішінде мешіт-медреселердің тарихы да тереңнен бастау алады. Ондай медреселерде ғұлама-ұстаздар дәріс берген. Әр түрлі оқулықтар пайдаланған. Солардың ішіндегі ең танымалы Қожа Ахмет Ясауидің «Диуани Хикметі». Сондықтан өңірден Хикметтердің қолжазбасының табылуы, біріншіден, Ясауи және Ясауи мұраларын зерттеу үшін өте зор маңызға ие болмақ, екіншіден өңірде жүргізілген діни, рухани тәлім-тәрбиенің тарихын зерттеуде таптырмас түпдерек болып табылады. Бұл қолжазба ғасырлар бойы жалғасып келе жатқан рухани мәдениеттің жазба ескерткіштері санатына жатады.

Түйін сөздер: Маңғыстау, сакралды, мәтін, хикмет, Ясауи, қасиетті, қолжазба, жазба ескерткіштер.

Маңғыстау жерін көптеген тайпалар мекендегені белгілі. Тарихи деректерге қарағанда, Маңғыстауда сақтар, ғұндар, сарматтар, аландар, қаңлылар, оғыздар, қыпшақтар, түркмендер және одан кейінгі кезеңде адай тайпалары мекендейді. Адайлар XVIII ғасырдың орта кезінен бастап, Маңғыстау түбегіне көшіп келе бастайды. Аталмыш тайпалар өздері мекендеген қоныстарында ғылымдық мәні бар сан алуан түрлі тарихи мұралар мен ескерткіштерді қалдырды (Махтум баба мешіті). Арал-Каспий көшпенділерінің арасына исламның таралуының басы IX-X ғасырларға жатады. Бұл процестің күрделі болғандығы жөнінде 922 ж. X ғасырда өмір сүрген араб саяхатшысы және жазушысы Ибн Фадлан Үстірт оғыздарында болғандағы көргендерінде қызықты баяндайды: «Біз кездестірген алғашқы патшалардың және басшылардың бірі Кіші

Йынал болды. Ол бұрын исламды қабылдаған екен. Бірақ оған айтылған: «Егер сен исламды қабылдасаң, онда сен біздің (оғыздардың) үстімізден басшылық жүргізбейсің. Содан ол өзі исламдықтан бас тартады». Бірақ, біртіндеп батысқазақстандық оғыз тайпалары (кейбір қыпшақтарда), әсіресе Орта Азия мұсылман мемлекеттерімен, сәлжұқтық Хорасанмен оңтүстігінде көршілес болғандықтан исламның ықпалын күштірек сезіне бастайды. Мұндай жағдайға ерекше мән берген XII ғасырдың екінші жартысында – XIII ғасырдың басында Ахмет Ясауидің сопылық идеяларының ықпалымен жүрген Түркістан жеріндегі кейбір оғыз-түрікмен тайпаларының Маңғыстауға келуі болды. Дәл осы кезеңде сопылықпен жүрген кезбелердің, исламды таратушылардың тұрағы болған біраз жартасты-жерасты мешіттері пайда болады. Адай қазақтарының

аңыз-әңгімесіне қарағанда Маңғышлақтың осы сияқты мешіттері бар барлық қасиетті жерлері (Шопан ата, Қараман ата, Шақпақ ата, Сұлтан Епе, т.б.) Түркістан шейхының жеке басымен сол кезде түбекке келген шәкірттерінің және ізбасарларының қызметіне байланысты болған (Маңғыстау мен Үстірт ескерткіштері, 2014: 142). Бұл сабақтастық одан кейін де жалғасын тапқан. Оған Маңғыстау өңірінен табылып жатқан әр түрлі жазба ескерткіштерді нақты мысал ретінде көрсетуге болады. Солардың бірі ХІХ ғасырдың бірінші бөлігінде жазылған деп болжанатын «Диуани Хикмет» қолжазбасының табылуы.

«Диуани Хикмет» қолжазбасының табылу тарихы. Маңғыстаудың сакралды кеңістігі экспедициясы кезінде жергілікті тұрғын, танымал жыршы Ақылбек Тасқараұлы арабографикалық жазбаларды және бірнеше тілді білетін маман деп естіген соң бізге қолындағы көне кітаптарын көрсетіп, оқытып алды. Ақылбектің айтуына қарағанда, ол кітаптар Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Сенек ауылының күншығыс жағындағы Байсары тау шатқалдарынан 1999 жылы табылған. Мал бағып жүріп, олжаға

кезiккендер Өтебаев Тимур мен Болатбек марқұм екен. Жерден қазып алған. Екі қап кітап шыққан. Бұл кітаптарды содан бері әр түрлі мамандарға көрсеткен. Оқыту үшін басқа облыстарға да жіберілген. Әрине барлығын тасып жүру оңайға соқпаған, бөліп-бөліп жіберіп отырған. Ақырында бүгінге дейін бұл кітаптарға ешкім қызықпаған, мамандар атүсті қарап берген. Уақыттың аздығына байланысты бұл кітаптар жеңіл-желпі қаралды. Топтамада баспадан шыққан араб тіліндегі кітаптар, оның ішінде Құран тәпсірі мен хадистердің ашықтамалары бар екен. Парсы тіліндегі шығармалар кездесті. Қолжазбалар да бар екен, түптелгені бар, парақ күйінде шашылып жатқаны бар, тілдері әр түрлі. Сол түптелген қолжазбалардың бірінде Қожа Ахмет Ясауи Хикметтері бар екендігі анықталды. Бұл кітаптар мен қолжазбаларды міндетті түрде облыстағы қатысты ғылыми мекемелерге табыстаулары керек екендігі ұсынылды. Алдағы уақытта бұл кітаптарды зерттеп, қандай шығармалар екендігін анықтау және кімге тиесілі екендігін нақтылау бойынша жұмыс жүргізіледі деп сенеміз. Кітаптардың араб және парсы тілінде болғандығы, терең

Қараман ата жерасты мешімі. / Underground mosque of Karaman ata.

діни мәселелерді қамтығандығына қарап, жергілікті пайдаланған кісінің терең діни сауатты кісі болғандығын айтуға болады.

Қолжазбада 10 шығарма орын алған. Олардың 1а – 39б беттері аралығында атауы белгісіз, бастапқы беттері жоқ, толық аяқталған араб тіліндегі шығарма. Екіншісі 43б – 44а беттер аралығында, түркі тілінде жазылған өлең. Үшіншісі 46а – 51б беттер аралығында, «Алмауғиза/уағыздар» араб тілінде. Төртінші шығарма 52б – 61а беттер аралығында, сопылық бағытындағы ұлы ғұламалардың бірі Имам Ғазалидің шығармасы, «Әйухал уалад!/уа балам!» деп аталып кеткен, араб тілінде. Бесінші шығарма да араб тілінде, 61б – 63а беттер аралығында орын алған, «Насайых/насихаттар» деген жазу бар. Бұл шығарманың соң жағында 1253/1837 жылы деген дата бар. Алтыншы шығарма 63а – 64а беттер аралығында, араб тілінде, жетіншісі 64б – 72а беттер аралығында, араб тіліндегі Алла тағаланың көркем есімдері, парсы тіліндегі ашықтамамен бірге. Сегізінші шығарма түркі тіліндегі Хикметтер, олар 72б – 83а беттер аралығында орын алған. Он сегіз хикмет берілген, оның екеуі Сүлеймен Бақырғанидің хикметтері, біреуі Шамсуддин

хикметі, қалғандары Қожа Ахмет Ясауи хикметтері. Одан кейін 83б – 86а беттер аралығында және 86б бетінде араб тіліндегі шығармалар орын алған. Бұл қолжазбадағы жазбалар жалпы діни мазмұндағы шығармалар болып табылады. Жоғарыдағы көрсетілген бірге жазылған шығармадағы датаға қарағанда бұл Хикмет XIX ғасырдың бас жағында жазылған болуы мүмкін. Қолжазбадағы Хикметтер жазылған бөлімі 12 парақ, 22 беттен тұрады яғни 72б беттен басталып, 83а бетпен аяқталады, бет өлшемі 18х12 см. Әр бетте 15 жолдан жазу бар. Қолжазбада 18 хикмет орын алған, 15 хикмет Қожа Ахмет Ясауи атымен, екі хикметі Сүлеймен Бақырғани атымен және бір хикмет Шамсуддин атымен берілген. Хикметтер 72б беттен басталады, барлығы 352 жол хикмет болып табылады (Диуани Хикмет қолжазбасы). Осы хикметтер қолжазбаның қай беттерінде орын алғандығы және хикмет сандары, хикметтердің қалай басталып, аяқталатынына тоқталамыз.

Бірінші Хикмет (72б):

Басталуы:

Бісімләһ деп байан айлаб хикмет айтдым,

Шахпақ ата жерасты мешімі. / Underground mosque of Shakhpakh Ata.

Талыбларка дүрру гауһар сачтым міне.
Аяқталуы:
Уа уайлата аманатны уақты иетті,
Кәпірсін деп нәпсіні башыны ианчтым міне.

Екінші Хикмет (74а):
Басталуы:
Келуң достлар Аллаһ иадын дайым айтұң,
Аллаһ иады көңіл мүлкін ачар ерміш.
Аяқталуы:
Топрақ болып иолда иатсам кәпір өлмес,
Нәпсі өлген хуру ғылман құшар ерміш.

Үшінші Хикмет (75а):
Басталуы:
Арыф ашық шауқы бірле қиямет күн,
Хұдайыға бахсу жауап қилұр ерміш.
Аяқталуы:
Аллаһ хаққы болар дұшман жұда болғыл,
Жұда болған Хақ уаслына барар ерміш.

Төртінші Хикмет (76а):
Басталуы:
Келің достлар барчамыз иад етелің,
Иады бізні иаруқлұққа тартар ерміш.
Аяқталуы:
Құл Қожа Ахмед ибрат алғыл сад назарден,
Көп наданлар умрын иелка сатар ерміш.

Бесінші Хикмет (76а):
Басталуы:
Жанан уаслының дариасындок пак гауһарын,
Ғаууас алұр жан бахрыден каби (?) білсе.
Аяқталуы:
Мүңкір Нәкір сауалыға иетмекейді,
Құл Қожа Ахмед жаны бірле қача білсе.

Алтыншы Хикмет (76б):
Басталуы:
Ей достларым ишқ ғаууасы болмағұнча,
Уахданиат дариасыға кірсе болмас.
Аяқталуы:
Құл Қожа Ахмед ашықлар декін,
Бидар болмай дидарыны көрсе болмас.

Жетінші Хикмет (77а):
Басталуы:
Арыф ашық жан мүлкида алам тартса,
Он секіз мың қамұғ алам ғұлғыл болұр.
Аяқталуы:
Хақ илаһим рузи қылса мағына айғыл,
Мағна сұрап мағына алған чын құл болұр.

Сегізінші Хикмет (77б):
Басталуы:
Он сегіз мың ғаламда хайран болған
ғашықлар,
Тапмай мағшуқ сұрағын сарсан болған
ғашықлар.
Аяқталуы:
Ахмед сен һам ғашық бол сыдқың бірле
садық бол,
Андың соңра лайық бол жанан болған
ғашықлар.

Тоғызыншы Хикмет (78а):
Басталуы:
Дем бұ дем дүр өзге демді дем деме,
Дүниеден биғам кетрсін ғам иеме.
Аяқталуы:
Ахмед тұтқыл ғанамет һар непес,
Иарсыз өткен бұ демні дем деме.

Оныншы Хикмет (78б):
Басталуы:
Ешүтүң пәндім достлар тіріксіз болмағыл
ғапыл,
Өлүмні иад етіп һәр дәм иарағың қыл аиа
ғапыл!
Аяқталуы:
Толұбдүр Ахмед міскін емес дүр хатыр
тәскін,
Көзі иашлық ділі ғамгин иарағың қыл аиа
ғапыл.

Он бірінші Хикмет (78б):
Басталуы:
Иаратқан біру барым иолын ізлеб,
Шайтан лайин иолларыдың қачың достлар.
Аяқталуы:
Ей бихабар үммет болсаң бұл дүр рәуиш,
Жанұ ділде хай зікріні айтұң достлар.

Он екінші Хикмет (79б. Құл Сүлеймен 1):
Басталуы:
Шаригатны шарайытын оқумайин,
Тарикат шарайытын білсе болмас.
Аяқталуы:
Бүкүн иарұның дағуасиға бармасмұ сен,
Ойған емді ғаплаат ішре иатар мұ сен.

Он үшінші Хикмет (80а Құл Сүлеймен 2):
Басталуы:
Иаратқан біру барым ізім жаббар,
Есен еркен өз елүме барғұм мекен.

Аяқталуы:

Иоқ ерсе назар арман бірле өлүб,
Бір ғариб мазар болүб иатғұм мекен.

Он төртінші Хикмет (80б):

Басталуы:

Аиа достлар надан бірле ұлфат болүб,
Бағрым күйүб жандын тойүб өлдім міне.

Аяқталуы:

Назар табсаң халқа ічре алүб келгіл,
Халқа ічре акаһ болүб тұрдым міне.

Он бесінші Хикмет (81а. Шамсуддин):

Басталуы:

Рахман атлығ рахмыңден үмиди иоқ бинамаз,
Қаххар атлығ қахрыңден қорқынжы иоқ
бинамаз.

Аяқталуы:

Ей Шамсуддин пікір қыл өзкені қой өзің біл,
Барчаны өзіңден иахшы біл ғапыл болма
бинамаз.

Он алтыншы Хикмет (81б):

Басталуы:

Карим бізні құдрет бірле сурет қылды,
Суретіден аманатын алұр ерміш.

Аяқталуы:

Тынмай ізле мұхаббатны сұрағыны,
Бұрақ алүб ұжмах ічре кірер ерміш.

Он жетінші Хикмет (82а):

Басталуы:

Әулиелер айтқан уаде келді болғай,
Қияметнің күні иақин болды достлар.

Аяқталуы:

Пак илаһим рузи қылса мағна алғыл,
Мағна сорұр мағна алған табты достлар.

Он сегізінші Хикмет (82б):

Басталуы:

Иләһи батыл ішлерден маңа бергіл
пұшайманлық,

Уаллаһу ағлам ададын исианлар иурекімні
қылыб қанлық.

Аяқталуы:

Ке ғаффаруз зунуб аты Иасауи болмағыл
ғапыл,

Көреп бишек жамалыны һамиша көзі
гирианлық.

Мәтін 83а бетімен аяқталады және «әлхамдү лиллаһи раббил аламин/әлемдердің Раббысы Аллаға мадақ болсын» деген сөзбен аяқталады. Бұл мақалада диуани хикмет қолжазбасының табылғандығы, ол қолжазбада орын алған шығармалар туралы ақпарат және сол шығармалардың бірі болған Хикметтер туралы сөз қозғалды. Хикметтердің саны он сегіз екендігі анықталды, оның үшеуі басқа авторларға тиесілі екендігі нақтыланды. Хикметтердің қалай басталатындығы және қандай сөзбен аяқталатындығы көрсетілді, бұл алдағы уақытта қолжазбамен жұмыс жасайтын зерттеушілер үшін қолайлылық тудырады, яғни бұған дейінгі хикмет мәтіндерімен салыстыруға мүмкіндік береді. Өңірдегі діни ахуалдың бағыт-бағдарын анықтап алуға және тарихи медреселерде оқытылған пәндердің тізімін жасап одан әрі тереңдетіп зерттеуге жазбаша дерек болып табылады. Түркістан облысының құрылуы және Түркістан қаласының барша Түркі халықтарының рухани астанасы деп ресми жариялануы, бір жағынан, көпшіліктің Қожа Ахмет Ясауи және оның мұрасы туралы ізденістер мен қызығушылықтарын оятқандай көрінеді. Осы арада Диуани Хикметтің Маңғыстау нұсқасының табылуы бұл мәселеге өзгеше рең қатары анық.

Әдебиеттер

1. Махтұм баба мешіті// Маңғыстаудың интерактивті картасы. URL: <https://mangystau.inmap.kz> (қаралған күні: 23.06.2021 ж.)
2. Маңғыстау мен Үстірт ескерткіштері (Памятники Манкыстау и Устырта/ Monuments of Mankystau and Ustyurt): кітап-альбом. Серік Әжіғали. – Алматы: «Өнер» баспасы, 2014. – 504 бет. – қазақша, орысша, ағылшынша.
3. Диуани Хикмет қолжазбасы (Маңғыстау нұсқасы).

References

1. Mahtým baba meshiti// Mańǵystaýdyń interaktivti kartasy. URL: <https://mangystau.inmap.kz> (qaralǵan kúni: 23.06.2021 j.)
2. Mańqystaý men Ústirt eskertkishteri (Památnikı Mankystaý ı Ýstúrta/ Monuments of Mankystau and Ustyurt): kitap-albom. Serik Ájigalı. – Almaty: «Óner» baspasy, 2014. – 504 bet. – qazaqsha, oryssh, aǵylshynsha.
3. Dıyanı Hikmet qoljazbasy (Mańǵystaý nusqasy).

Моллаканатұлы С.
Евразийский национальный университет
им. А.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан
e-mail: mollakanagatuly@gmail.com

Mollakanagatuly S.
L.N. Gumilyov Eurasian
National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan
e-mail: mollakanagatuly@gmail.com

РУКОПИСЬ «ДИВАНИ ХИКМЕТ» НАЙДЕНА В МАНГИСТАУ

История Мангистауской области очень глубокая. Многие племена селились в разное время. Есть много святых мест. В частности, история мечетей и медресе имеет глубокие корни. В таких медресе преподавали учителя. Использовал различные учебники. Самый известный из них – Дивани Хикмет Ходжи Ахмеда Ясави. Поэтому обнаружение рукописи Хикмета, найденной в этом регионе, будет иметь большое значение, во-первых, для изучения наследия Ясави, а во-вторых, для изучения истории религиозного и духовного образования в регионе. Рукопись относится к разряду письменных памятников духовной культуры, существующей веками.

Ключевые слова: Мангистау, священный, текст, мудрость, Ясави, священный, рукопись, письменные памятники.

MANUSCRIPT OF «DIWANI HIKMET» FOUND IN MANGYSTAU

Mangistau has a deep history. Many tribes settled at different times. There are many holy places. In particular, the history of mosques and madrassas has deep roots. In such madrassas teachers taught. Used various textbooks. The most famous of them is the Diwani Hikmet of Hodja Ahmed Yassavi. Therefore, the discovery of the Hikmet manuscript found in the region will be of great importance, firstly, for the study of Yasawi and Yasawi heritage, and secondly, for the study of the history of religious and spiritual education in the region. This manuscript belongs to the category of written monuments of spiritual culture that has lasted for centuries.

Keywords: Mangystau, sacred, text, wisdom, Yasawi, sacred, manuscript, written monuments.

¹Мақала Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі грантымен қаржыландырылатын «AP08856996 Маңғыстау аймағындағы сакралды мәтіндердің концептуалды кеңістігі (жыраулық мәтіндер, эпитафиялық жазба мәтіндері, петроглифтер)» ғылыми жобасы аясында жазылды.